





**YASLAN BANA**

RADİKAL BAKIM POLİTİKASI

---

**LYNNE SEGAL**

## **YASLAN BANA: RADİKAL BAKIM POLİTİKASI**

Özgün Adı: Lean on Me: A Politics of Radical Care

Yazar: Lynne Segal

Genel Yayın Yönetmeni: Hüseyin Deniz Özcan

Dizi Editörü: Bermal Küçük

Çeviren: Ebru Kılıç

Editör: Emine Erdoğan

Sayfa Tasarımı: Bahar Kuru Yerek

Kapak Tasarımı: Elif Yıkamacı

1. Baskı Nisan 2026

© Livera Yayınevi, 2026

© Lynne Segal, 2023

ISBN: 978-625-6663-72-5

Sertifika No: 51956

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni olmadan tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

### **Baskı ve Cilt**

Metro Basım Hiz. A.Ş.

Yahya Kemal Beyatlı Cad. No. 94

Begos 3. Bölge, Buca / İzmir

Sertifika No: 70839

### **Livera Yayınevi Tanıtım Tic. Ltd. Şti.**

2. İnönü Mahallesi Muzaffer Sokak No: 2/A B Blok No: 40

Narlidere / İzmir

E-posta: info@liverayayinevi.com

www.liverayayinevi.com

ANTİGONE KİTAPLIĞI

**YASLAN BANA**  
RADİKAL BAKIM POLİTİKASI  

---

**LYNNE SEGAL**

ÇEVİREN: EBRU KILIÇ

livefa  
yayınevi



**Lynne Segal**, Birkbeck, University of London bünyesindeki Psikososyal Çalışmalar Bölümü Psikoloji ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları alanından emekli profesördür. Ortak yazar olarak katkı sunduğu *Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik* adlı ilk eserinden bu yana çok sayıda yayın yapmıştır. Kitapları arasında *Gelecek Kadın mı?; Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler; Radikal Mutluluk: Müşterek Neşe Anları* ve ortak yazar olarak kaleme aldığı *Bakım Manifestosu: Karşılıklı Bağımlılık Politikası* yer almaktadır. Birleşik Krallık, Avrupa ve ötesinde düzenli olarak halka açık etkinliklerde konuşmalar yapmakta, özellikle feminizm, yaşlanma, bakım ve İsrail/Filistin'deki çatışmanın sona erdirilmesi gibi konulara odaklanmaktadır.

**Ebru Kılıç**, Milas'ta 1971'de doğdu. Lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, yüksek lisans öğrenimini Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi İnsan Hakları Hukuku programında tamamladı. 1999'dan bu yana 100'ü aşkın çevirisiyle birçok yayınevine katkıda bulunan Kılıç'ın başlıca çevirileri arasında Manuel Castells'in *Enformasyon Çağı Üçlemesi*, Cyprian Broodbank'in *Orta Deniz'in Yapımı*, Karen Barkey'in *Farklılıklar İmparatorluğu* yer alır.



## *Antigone Kitaplığı Dizisi*

### **Editörün Önsözü**

Feminizm tanımlanmaya direnen, ele avuca gelmeyen, her tanımlama edimini boşa düşüren bir devinim olarak belirir. Günümüzde bu devinimi tekil ve durağan formlara indirgemeye dönük çabaların her zamankinden daha fazla anlamını yitirdiği bir deneyimin içinden geçiyoruz. Feminizm, bugün eskisinden daha fazla sabitlenmiş çerçeveleri aşarak yeni biçimlerde, yeni bağlantılar kurarak, kimi zaman açıkça görünür, kimi zaman ise sezgi düzeyinde hissedilir biçimlerde genişliyor. Her gün daha fazla sayıda kadın ve queer farklı yollarla ve biçimlerle feminizmle temas ediyor. Bu temaslar bazen kavramsal, bazen sezgisel; bazen örgütlü, bazen dağınık, ama her zaman belirli bir eyleme kudretiyle yüklü. Dolayısıyla yalnızca demografik ve mekânsal bir genişleme değil burada söz konusu olan; daha fazla biçimde var olmak, daha fazla bağ kurmak, daha fazla etki yaratmak anlamına geliyor.

Bu dizi de birbirimizle temasları ve bağları çoğaltmanın yollarından biri olmayı hedefliyor. Dizideki her kitap bir yoğunluk noktası, bir geçiş alanı, bir temas önerisidir. Feminizm her şeyden önce kadınların ve queerlerin kendi var oluşlarını koruma çabasıysa bu çaba ancak karşılaşmalar, bağlar ve etkileşimler sayesinde mümkün olu-

yor. Dolayısıyla bu dizi, yalnızca bir yayın projesi, metinlerin bir araya geldiği bir kolaj değil; feminist düşüncenin ilişkisel varoluş kiplerini çoğaltma ve görünür kılama yönünde bir arzu hattı olarak kuruyor. Bilgi burada yalnızca bir aktarım değil bir geçiştir: kolektif tahayyüle doğru çoğalan, tekrar eden, başkalaşan bir geçiş. Okuyucuyu bu geçişe eşlik etmeye davet ediyoruz. Yalnızca anlamaya ve düşünmeye değil, etkilenmeye, yer değiştirmeye, bağ kurmaya, temas etmeye çağırıyoruz.

Belki de tam tersi bir durumdur söz konusu olan. Bu dizi kimi zaman açık bir politik eylem, kimi zaman gündelik hayattaki patriyarkal ilişkilere karşı alınan sessiz bir mesafe, kimi zaman bedende bir huzursuzluk, kimi zaten bir öfke patlaması olarak okurda zaten çoktan başlamış olan feminist bir devinime eşlik etme arzusunun bir tezahürüdür belki de; okurun çağrısıyla yönünü bulan bir davete icabettir. Bana kalırsa bu iki yönelim aynı anda mümkün. Zira bu iki yönelimin birbirini dışlamadığı, tersine hem eş zamanlı hem de birbirine içkin biçimlerde devindiği bir ilişkisel uzamdan söz ediyoruz. Bu uzamda, davetlerin bir kaynaktan çıkıp diğer kaynağa doğrusal bir şekilde yönelmediği; aksine her yerden gelip her yere doğru aktığı, dolayısıyla artık davetin kimden geldiğinin bir öneminin kalmadığı gibi, fail aramanın kendisinin de anlamını yitirdiği feminist arzu makinesinin devrede olduğunu kabul etmek gerekiyor.

Feminist düşünce bu dizide yalnızca bir bilgi rejimi olarak değil, aynı zamanda arzuyu kuran ve çoğaltan üretken bir etik-politik güç olarak kavranıyor. Okuyucu kendisini bu üretici devinimin parçası kılabileceği metinler bulabilecek. Dolayısıyla okuyucu bu dizide alternatif feminist tahayyüllere, neşeli biraradalıklara, bakım etiğinin ve dayanışmanın önemine dair çeşitli metinler arasında dolaşabilecek. Çünkü Arzu ancak pozitif olanla –yani kurulmuş, kurulmakta olan ya da kurulabilir olanla– karşılaştığında devreye girer. Bu bağ-

lamda, bu dizideki metinler yalnızca eril mitosun, tarih anlatısının, epistemolojinin eleştirisini değil, aynı zamanda onun dışında kalanların etrafında yeni anlam kümeleri kurma, başka bilgi biçimlerini dolaşıma sokma ve alternatif tarihsel ve varoluşsal anlatılar inşa etme cesaretini de taşıyan metinlerden oluşacak. Feminist düşüncenin yaratıcı kuvvetine yaslanan bu metinlerin, yokluğu işaret etmek yerine varlığı çoğaltan bir etikle yazılmış olmalarını önemsiyoruz.

Öte yandan ilişkisel varoluş kiplerimizi sadece arzunun çoğaltıcı, üretici, genişletici kuvveti üzerinden kurmamızın giderek zorlaştığı bir dönemi deneyimliyoruz. Bugün “kriz” kavramı neredeyse her alanın ortak dili hâline gelmiş durumda: ekolojik kriz, bakım krizi, demokrasi krizi, üretim ve yeniden üretim krizi, anlam krizleri. Sistem karşıtı feminist düşünce bu krizleri birbirine dolanan yapısal ilişkiler bütünlüğü içinde okuma ve kavrama gücüne sahip. Neoliberalizmin derinleşen eşitsizlik rejimleri, otoriter yönetim biçimleriyle iç içe geçerken, bakım emeği üzerindeki yapısal baskılar hem gündelik yaşamı hem de toplumsal yeniden üretim düzeneklerini sürdürülemez kılıyor. Her birimiz farklı derecelerde ve biçimlerde de olsa kapitalist modernitenin, heteropatriyarkal düzenin, sömürgeciliğin birbiriyle iç içe geçerek çalışan mantığı tarafından kırılan bedenlere dönüştürülüyoruz. İşte bu nedenle bu dizi, arzunun yalnızca ileri atılan yönüne değil, geri çekilen, büzülen, bekleyen yönüne de kulak vermeyi amaçlıyor. Neşe, burada yalnızca çoğaltıcı bir kuvvet olarak değil, kırılanlıkla eşzamanlı devinebilen, savunmasızlıkla yan yana var olabilen bir yoğunluk rejimi olarak düşünülmelidir. Ve belki de en çok orada -kırıldığımız yerde- birbirimize yaklaşmanın yeni kipleri belirir. Varoluşun sabit formlarının çözülerek başkalaşmaya açıldığı yer belki de orasıdır. Diziye adını veren *Antigone* figürü, tam da bu eşikte belirir: Neşeyi acının kalbinde yeniden kuran, arzunun yasla, direnişin kırılanlıkla dolandığı bir varoluş kipinin cisimleşmiş halidir.

Son olarak, diziyi oluşturan kitaplar, tematik bir bütünlük içerecek şekilde ilerlemeyecek; bazen mevcut güzergâhları bulanıklaştırarak, bazen ise onları takip ederek her yöne doğru açılan bir çeşitlilik barındıracak. Belki de esas mesele, bir bütünlük değil, bir titreşim bırakabilmektir; dağınık, yönsüz ama etkileyici bir titreşim.

Bermal Küçük

## Sunuş

Alev Özkazanç

Lynne Segal'in eserleri ile her karşılaşmam benim için ayrı bir zevk; ilk karşılaşmam 1987 yılında Türkçeye çevrilen *Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik*<sup>1</sup> (*Beyond the Fragments: Feminism and Making of Socialism*) adlı kitabıyla olmuştu. Segal'in Rowbotham ve Wainwright ile kaleme aldığı 1979 tarihli bu eser İngiliz sosyalist-feminist düşüncesiyle tanışmamı ve çok yakın hissetmemi sağlamıştı. Sonraki yıllarda Segal'in 1990'larda yazdığı *Gelecek Kadın mı?*<sup>2</sup> ve *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*<sup>3</sup> adlı eserlerini de beğenerek okudum. Bu karşılaşma, çok yıllar sonra, 2020 yılında İngiltere'de Segal'in bizzat kendisiyle tanışmam, sohbet etme imkânı bulmam ve üzerine bir podcast yayını yapmamla daha da özel bir yakınlığa dönüştü.<sup>4</sup> Şimdi, bir kez daha ve bu kez onun son eseri olan

---

<sup>1</sup> Sheila Rowbotham, Lynne Segal & Hilary Wainwright, *Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik*. Çev. Emel Çetin Özgül. İstanbul: İletişim, 1987.

<sup>2</sup> Lynne Segal, *Gelecek Kadın mı?* Çev. Suğra Öncü. İstanbul: Afa, 1997.

<sup>3</sup> Lynne Segal, *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*. Çev. Volkan Ersoy. İstanbul: Ayrıntı, 1992.

<sup>4</sup> Alev Özkazanç, "Salgın, Kayıp ve Dünya Aşkı: Lynne Segal'in Öyküsü", *Arka Pencere: Podcast Metinleri* içinde, Hayalci Hücre Yayınları, 2022.

*Yaslan Bana: Radikal Bakım Politikası*'nın Türkçe basımı vesilesiyle yeniden kendisiyle karşılaştığımda kitaba sunuş yazmayı zevkle kabul ettim. Ancak bu görev beni biraz zorluyor; daha doğru bir ifadeyle söylersem söz konusu kişisel karşılaşmanın tarihi bana özel bir sorumluluk yüklüyor. Dolayısıyla öncelikle Segal'in yaşamı ve eserlerine dair daha bütünsel bir değerlendirme yapma ihtiyacı hissediyorum.

Aslına bakılırsa, bu benim Segal ile kişisel yakınlığımdan kaynaklanan bir durum olmanın ötesinde bizzat bu kitabın içeriğinin dayattığı bir gereklilik de sayılabilir. Çünkü *Yaslan Bana*, kitap yayımlandığında seksen yaşında olan Segal'in bütün hayatının ve sosyalist-feminist düşüncesinin vardığı son evreyi temsil ediyor ve özellikle son dönem eserleri ile büyük bir süreklilik taşıyor. Hatta diyebiliriz ki *Yaslan Bana*, bir yandan Segal'in *Making Trouble: Life and Politics* (2007) (Sorun Yaratmak: Yaşam ve Politika) adını taşıyan otobiyografisinde; *Radikal Mutluluk: Müşterek Neşe Anları*<sup>5</sup> (2020); *Out of Time: The Pleasures and Perils of Ageing* (2012) (Zamanın Dışında: Yaşlanmanın Hazları ve Lanetleri) ve son olarak da *Bakım Manifestosu: Karşılıklı Bağımlılık Politikası*<sup>6</sup> (2020) adlı eserlerinde ortaya koyduğu görüşlerin bir sentezini sunuyor. Segal'in otobiyografisinin ve yaşlanmaya odaklandığı eserinin henüz Türkçeye çevrilmemiş olması büyük eksiklik olsa da *Yaslan Bana*, söz konusu kitaplardaki temel fikirleri içererek bu boşluğu önemli oranda dolduruyor. Bir takdim yazısı bahsi geçen tüm bu eserlerin değerlendirmesinin yapılabileceği bir yer değil elbette, o yüzden burada öncelikle

---

<sup>5</sup> Lynne Segal, *Radikal Mutluluk: Müşterek Neşe Anları*. Çev. Beyza Sümer Aydaş. İstanbul: Sel, 2020.

<sup>6</sup> Bakım Kolektifi, *Bakım Manifestosu: Karşılıklı Bağımlılık Politikası*. Çev. Gülnur Acar Savran. İstanbul: Dipnot, 2021.

okuyucunun dikkatini Segal'in önceki eserlerine çekerek kısaca da olsa bu külliyyatın ortaya koyduğu ve *Yaslan Bana*'ya zemin oluşturan temel fikirlere işaret etmekle yetineceğim.

Segal'in 2000'li yıllarda yazdığı eserleri okurken onun kayıp duygusuyla savaşıyor, politik ve toplumsal değişimin ağırlığını hisseden ama hiç yılmadan kolektif ve radikal mutluluk olarak gördüğü politikayı yaşatmaya kararlı sevinçli bir ruh olduğunu fark ettim. Daha açık bir ifadeyle Segal, 1970'lerin coşkulu feminist ortamında yetişmiş biri olarak, bu eserlerinde temelde 1980'lerden günümüze derinleşerek gelen ve feminizmi de sarmalayan büyük neoliberal sağa savrulmayla, bunun yol açtığı yenilgi ve kayıp duygusuyla uğraşıyordu. Bu kayıp duygusu yaşlanma ile daha da ağırlaşmış gibiydi. Buna rağmen kişisel ve politik olarak nostaljiye kapılmadan devam etmenin yollarını aramış, devrimci olmayan koşullarda var olabilmek için hem 70'lerin devrimci değerlerini hem de içinde bulunduğu dönemin sunduğu yeni olanakları anlamaya gayret etmişti.

Kendi yaşam öyküsünü ama özellikle de 70'lerin ikinci dalga feminist kuşağının coşkulu hikayesini anlattığı otobiyografisinde ve *Radikal Mutluluk* kitabında öne çıkan fikir tam da buydu: kolektif ruh ve daha iyi bir dünya yaratma coşkusu olarak kavradığı politika yapma fikri ya da birbirlerine bağlılık ve başkalarının hayatı için sorumluluk duyan insanların yaratıcı, coşkulu ve dönüştürücü kolektif faaliyeti olarak politika fikri. İnsani ve politik dayanışmanın ve kolektif eylemin zevklerine ve dertlerine dair çok renkli bir anlatım sunan otobiyografisini okurken, Segal'in yaşam sevgisi ve dünya aşkının gücüne tanıklık etmekle kalmıyor, yaşam ile politikanın sadece onun için değil, o kuşağın tümü için iç içe geçmiş olduğunu anlıyoruz. Nitekim politikanın onun yaşamını bütünleştiren, yaşamına anlam katan şey olduğunu söyleyen Segal'in politika anlayışında dostluk, bağlılık, yakınlık, dayanışma, sıcaklık, neşe ve sosyalliği hep

merkeze yerleştirdiğini görüyoruz. Yine, yaşlanmaya dair görüşlerini ortaya koyduğu *Out of Time* (2012) adlı kitapta Segal bir yandan yaşlanmaya dair kişisel korkularıyla cesurca yüzleşirken, bir yandan da bu korkuların asıl nedeninin bireycilik, özerklik, verimlilik gibi neoliberal değerleri dayatan zamanın ruhu olduğunu saptayarak bu korkularla başa çıkmak için kolektiflik fikrine sarılıyordu. Yaşlanmayla birlikte daha da belirginleşen insani kırılđanlık koşullarına dikkat çekerek insanlar arası karşılıklı bağımlılığının tanınmasına; bakım, ilgi, Őekfat ve değer görme ihtiyacımıza vurgu yapıyordu.

Segal'in önce yaşlanmaya dair analizleriyle başlayan karşılıklı bağımlılık, bakım ve zen vurgusunun yıllar içinde gclendiğini ve hem neoliberalizme dönük daha gcl eleştirilerle birleştirildiğini hem de yeni bir sosyalist-feminist politika fikri için zemin hazırladığını görüyoruz. Bu fikirlerin olgunlaşmasında Britanya'daki sağlık sistemi sorunlarının ve Covid salgınının özel bir önemi olduğu anlaşılıyor. Bu noktada, Segal ile tanışmamızın bağlamından söz etmek isterim: Onunla tam da 2020 yılının Őubat ayında, yani Britanya'da pandeminin resmen ilan edilmesinden sadece birkaç hafta önce Oxford'da tanıştık. Onun önerisiyle katıldığımız bir konferansta, Oxford'da çalışan bir palyatif bakım doktorunun deneyimlerini birlikte dinlemiştik. Segal konferans bitince söz alarak palyatif bakımın önemini teslim etmekle birlikte, Britanya'da sağlık sisteminin bozulmasından ve çoğu insanın, özellikle de yaşlıların temel bakım hizmetlerine ulaşamamalarından yakınmıştı. Henüz salgın patlak vermemişti ve salgının çok ciddi bir bakım krizine neden olacağını o anda bilmiyorduk. Ne yazık ki salgın Segal'in bakım hizmetleriyle ilgili işaret ettiği gerilemenin neden olabileceği korkunç sonuçları gösterdi; çok sayıda insanın ama en çok da yaşlıların öldüğü Britanya salgında en kötü performans gösteren ülkelerden biri olarak tarihe geçti.

Segal tam da o sıralarda kendilerine “Bakım Kolektifi” adını veren bir grup arkadaşıyla birlikte bir kitap üzerinde çalışıyordu ve kitap 2020 yılının sonunda *Bakım Manifestosu: Karşılıklı Bakım Politikası* adıyla yayınlandı. Segal’ın son yıllarda geliştirdiği görüşlerinin net olarak ifade edildiği ilk eser olan Manifesto, üç yıl sonra yayımlanacak olan *Yaslan Bana* eserine oldukça yakın; öncülü sayılabilir. Bakım kavramını merkeze alarak topluluklar, devletler ve ekonomiler açısından çok boyutlu ve bakım odaklı bir politika öneren bu kitap, bir yandan “umursamazlığın hüküm sürdüğü bu dünyayı” analiz ederken, bir yandan da “dünyayı gözeten” bakım politikasının nasıl olması gerektiğini ortaya koyuyor. İşte elinizdeki bu kitap, tam da daha önce Manifesto’da kısa ve etkili biçimde ifade edilmiş olan bu fikirlerin çok daha ayrıntılı olarak işlendiği ve ayrıca Segal’ın yaşam öyküsü ve feminist deneyimleriyle zenginleştirilmiş bir versiyonu olarak karşımıza çıkmış bulunuyor.

*Yaslan Bana* pek çok açıdan etkileyici bir eser. Öncelikle Segal’ın külliyatına damga vuran fikir olan yaşam, politika ve eleştirel düşünce birlikteliğinin çok güzel bir örneği ve güncel bir sosyalist-feminist kavrayışın nadide bir ifadesi. Segal’ın yaşam öyküsünü bu amaçla nasıl kullandığını görmek, özellikle anneliğe dair deneyimlerini, 70’lerin sosyalist-feminist politikasına dair coşkulu anlatılarını ve yaşlılıkla ilgili cesur ifadelerini okumak her zamanki gibi çok ilham ve umut verici. Aynı zamanda küresel çapta yaşanan ama öncelikle Britanya özelinde daha ayrıntılı anlatılan bakım krizinin farklı boyutlarını derinlemesine ele alışı da bir o kadar etkileyici ve tedirgin edici. Segal bu bağlamda annelik emeğinden iklim krizine kadar geniş bir kapsamda değerlendirmeler yapıyor ve eğitim, yaşlılık ve yaşlı bakımı, engellilik, sosyal hizmetler, göçmenler, hapishaneler, yerli halklar gibi birçok başlık altında kıyıcı bir umursamazlık politikasının izlerini gösteriyor. Ama Segal asıl gücünü, umutsuzluk ve yığın-

lık yaratabilecek olan bu koşullara dair bir çıkış yolu ararken, bu uğurda verilen güncel direniş ve mücadeleleri aktarırken ve radikal bir umut politikası önerirken ortaya koyuyor. “İnsanlar olarak bağlarımızı ve birbirimize, etrafımızdaki dünyaya özen göstermeye ömür boyu ihtiyaç duymamızı kutlama isteğimde demleniyor” diyerek başladığı kitabını şöyle sonlandırıyor:

“Bakımı, özeni hayatlarımızın ve politikamızın kalbine yerleştirip şefkatli, kapsayıcı bir toplumsallığa bağlılığımızı derinleştirerek şimdinin daimî tehlikelerine ve gelecekle ilgili kaderci kurntulara cevap vermemizin vakti geldi de geçiyor. Tanınmış din bilimci ve şair Rowan Williams’ın da dediğı gibi ‘Kırılgan bir dünyada, insanlara, kendimiz gibilere dönmeliyiz yüzümüzü.’ Hadi hep birlikte yapalım.”

Ne güzel, ne sade ve ne etkili bir öneri. Ben de ihtiyacımız olan asıl şeyin bu olduğuna tüm kalbimle inanıyorum: “Hadi hep birlikte yapalım.”

Andreas, Catherine, Eamonn ve Zim'e



# İÇİNDEKİLER

Teşekkür	21
Giriş: Yabancıların İyiliği	23
1. Siz Buna Anne mi Diyorsunuz?	47
2. Eğitime Değer Verilmesi	86
3. Feminist Bir Hayat	124
4. Kırılganlığı Kabul Etmek	181
5. Gezegeni Onarmak	225
6. Bakım Odaklı, Özenli Gelecekler	266



## Teşekkür

Bu kitap insanlar olarak bağlarımızı ve birbirimize, etrafımızdaki dünyaya özen göstermeye ömür boyu ihtiyaç duymamızı kutlama isteğiminde demleniyor çok uzun süredir. Başlığı *Yaslan Bana* ona hayat verecek sözcükleri bekleyerek yıllarca etrafımda dönüp durdu. Sonra çok sevgili dostlarımdan ikisi, Andreas Chatzidakis ve Catherine Rottenberg bakım meselesine kafa yorma çabasında bana katılmaya karar verdi. Çok geçmeden Jo Littler ve Jamie Hakim de bize katıldı, hemen Bakım Kolektifi'ni (*Care Collective*) kurduk ve birlikte o çok tanınan Bakım Manifestosu'nu (*The Care Manifesto*)<sup>1</sup> kaleme aldık, kitabımız 2020'de yayınlandı. Dolayısıyla ilk olarak küçük kolektifimizden derin bir gurur duyduğumu belirtmeliyim, birbirimize çok iyi özen gösterirken bakımla ilgili düşüncelerimizi de birlikte genişlettik. İkincisi Verso'daki editörüm Leo Hollis'e gerçekten şükran borçluyum, benden bu kitabı istemekle kalmadı, olabilecek en geniş kitleye hitaben yazılmasını sağlama kararına da sıkı sıkıya bağlı kaldı. Metnin nihai editörü Lorna Scott Fox ise bu görevin layığıyla yerine

---

<sup>1</sup> Eserin Türkçesi için bkz. Bakım Kolektifi (2021) *Bakım Manifestosu*. Çev. Gülnur Acar Savran. İstanbul: Dipnot. – *ed.n.*

getirilmesini sağladı. Pew Literary Agency'den menajerim Eleanor Birne'ye beni teşvik ettiği ve sözleşmemi güvence altına aldığı için, Catherine Rottenberg'e de kitabın yayıma hazırlanması sırasında esirgemeyip cömertçe sergilediği becerilerinden ötürü teşekkür ederim.

Yol boyunca, tek tek saymayı imkânsız bulduğum çok farklı biçimlerde bana yardımcı olan bilge ve cömert dostların sürekli desteğini gördüm, yine de birkaçının adını anmadan geçemem: Pandemi günlerinde kapanma sırasında beni ziyaret eden Eamon McKeown, Maria Brock, Misha Rudney, Rachel Moore, Denise Riley ve Tanya Skillen'a, tatlı komşularım Julian Lousada, Jonathan Gore, Neve Gordon, Tony Graham ve Kim Longinotto'ya teşekkür ederim. Highbury'deki politik yoldaşlarım çok sıkıntılı geçen dönemlerde bana yardımcı oldu, İsrail'dekiler de dahil Yahudi arkadaşlarım da. İsrail'in sürdürdüğü acımasız işgal ve Filistinlilerin haklarını inkâr politikasını eleştirmenin Yahudiliğimizin tam da özü olduğunu bilen dostlar.

Şunu biliyorum: Dostların sıcaklığı ve özeni hayatı değerli kılıyor, hele dostlukların yeni nesillerle genişlemesi ve bugünlerde gençlerin karşı karşıya olduğu yeni zorluklarla bağ kurmamı sağlaması hayata daha da değer katıyor. İlk feminist yazı grubumdaki arkadaşlarım -Sally Alexander, Catherine Hall, Cora Kaplan ve Barbara Taylor- yazmamı her zaman teşvik ettiler ve kendi yazılarını da paylaştılar. Şu sıralar son derece destekleyici bir ortamdayım; Steve Skaith ve Claudia Diaz oğulları Danny ile kısa süre önce Nick Davidson ve bana katıldılar. Kendi ailem Barbara, Graeme ve Zimri Segal, Bill Tuck ve Marina Warner her zaman olduğu gibi sıcak ve destekleyici; partnerim Agnes Bolso ise aradaki mesafeye rağmen yakınlığın mümkün olduğunu her gün fark etmemi sağlıyor.

## Giriş

### Yabancıların İyiliği

“Yabancıların iyiliğine her zaman güvendim.” Tennessee Williams’ın *Arzu Tramvayı* başlıklı oyununda trajik Blanche DuBois karakterinin meşhur son sözüydü bu. Kısa süre önce başka bir Blanche’tan, tiyatro eleştirmeni Blanche Marwin’den bu sözün nereden geldiğini öğrenme fırsatı buldum. Bir zamanlar Williams’ın hayatının büyük bölümünü akıl hastanesinde geçiren ablası Rose’un hayatına dayandığı düşünülen bu sözler, Marwin’in anlattığına göre aslında kendi sözleriymiş; yakın arkadaşı Williams sürekli otel odalarında yabancıların arasında yaşamaktan şikâyet ettiğiinde Marwin onu rahatlatmak için söylemiş meğer. “Yabancılardan yalnızca iyilik gördüm, sen de görebilirsin,” demiş.<sup>2</sup>

Doğru, hepimiz yabancıların iyiliğine bağlıyız. Gelgelelim bağımsızlık duygumuzun başkalarının bakımı ve saygısına ne kadar bağlı olduğunu genellikle hiç düşünmüyoruz. Bakımı<sup>3</sup> içermeyen bir hayat

---

<sup>2</sup> Martin Evans, “Critic Reveals She Was the True Inspiration behind Blanche DuBois”, *Telegraph*, 27 Temmuz 2014.

<sup>3</sup> Care kelimesinin İngilizcede hem bakım emeğini ifade edecek biçimde -bakım vermek ya da bakım almak gibi- hem de birine ya da bir şeye özen göstermeyi karşılayacak şekilde kullanılması, kavramın tek bir sözcükle karşılanmasını im-

yok. Hayatta kalmak için hepimiz birçok biçimde bakım veriyor ve bakım alıyoruz, hoş, bazıları diğerlerinden daha çok bakım alıyor. Bugün Britanya'da birçok kişi, sınıfsal statü ve toplumsal dezavantajla çok yakından ilişkili olan hastalık ve ölüm oranlarında eşitsizlik aralığının giderek açılmasında kendisini gösteren ciddi bir bakım eksikliğinden mustarip. Verdiklerimiz ve aldıklarımızın -özerklik ya da bağımlılık duygumuzla birlikte- ömür boyunca hatırı sayılır ölçüde değişeceği varsayılıyor. Ama yalnızca kendi tecrübemden değil, çevremdekilere ilişkin dikkatli gözlemlerimden de hareketle uzun bir ömürde başkalarına bağımlılığımızın, en azından beklenti geçtikten sonra ve çok ihtiyarlamadan önce, sandığımızdan daha az dalgalandığını sanıyorum.

Hayatın her aşamasında tanınmak ve yaşamımızı idame ettirmek için başkalarına yaslanıyoruz, aslına bakarsanız başka seçeneğimiz yok. Feminist düşünürlerin her zaman vurguladığı üzere ömrümüz boyunca hem kişilerarası ilişkilerde hem genel olarak kamusal ortamlarda kendi eşsiz benliklerimize dönüşme, dünyadaki yerimizi ve onun sürekli karşımıza çıkardığı zorluklarla nasıl başa çıkacağımızı anlama sürecinde desteğe ihtiyaç duyuyoruz. Üstelik kendimizi takdir etmek için başkalarının yardımı ve saygısına dayanmakla kalmıyoruz, paranoyak tekbenciliğin çeşitli biçimlerinde kaybolup gitmemek için de başkalarını dert edinebilmemiz, düşünebilmemiz

---

kansız kılmıştır. Metin boyunca özgün metinde verilmek istenen anlamı karşılamak için “bakım” ve “özen” kavramlarının her ikisine de başvurulmuştur. Bunun yanı sıra yer yer care'in “umursamak” ya da “dert edinmek” anlamlarına da işaret edilmiş, bazı durumlarda ise “bakım” ve “özen” birlikte kullanılmıştır (Örneğin “bakım odaklı, özenli gelecekle” başlığında olduğu gibi).

Son olarak kitabın alt başlığı olan “A Politics of Radical Care” ifadesi Türkçeye “Radikal Bakım Politikası” olarak çevrilirken “özen” yerine “bakım”ın tercih edilmesinin nedeni de belirtmekte fayda var: Lynne Segal teorik tartışmalarında uzun yıllardır bakım emeğini merkeze almış ve ideal politikanın merkezine bakımın yerleştirilmesi gerektiğini farklı çalışmalarında pek çok kez ifade etmiştir. – ed. n.

gerekiyor. Özellikle de yaşlanırken hayatımızda kalan en önemli şeyin, başkalarının serpilip gelişmesine yardımcı olma biçimlerimizden kaynaklanması çok muhtemel.

Lewis Carroll adıyla bilinen, çok uzun süredir el üstünde tutulan Victoria dönemi çocuk edebiyatı yazarı Katolikliği savunan bir tutucuydu belki ama dostu aktris Ellen Terry'yle paylaştığı düşüncelerinden biri şuydu: “Hayatın derin sırlarından biri, yapmaya gerçekten değer olan her şeyin başkaları için yaptıklarımız olması.”<sup>4</sup> Yalnızca kişisel hırslarla, heveslerle değil ama onun kadar -hatta ondan da fazla- başkalarına emek verdikçe serpilip geliştiğimiz düşüncesi, insanlık haline en fazla dikkat kesilenlerin tekrar ettiği düşüncelerden biridir.

İyi yaşama sanatı hakkında yazan psikanalist Eric Fromm yalnızca başkalarıyla ilişkilerimizde ve bu ilişkiler sayesinde, bunun yarattığı sorumluluklarla serpilip geliştiğimizi savunmuştu. Fromm, ömrü boyunca sürdürdüğü klinik gözlemlerini ölmeden birkaç yıl önce, 1976'da “İnsan türünün varoluş koşullarını düşünürsek paylaşma, verme ve fedakârlık yapma arzusunun sıklığı ve yoğunluğu şaşırtıcı değildir,” diye özetlemişti. Ama sonra hemen eklemişti: “Şaşırtıcı olan bu ihtiyacın, sanayi toplumlarında -ve başka birçok toplumda- bencilce eylemleri kural, dayanışma eylemlerini istisna haline getirecek kadar bastırılmış olmasıdır.”<sup>5</sup>

\*

“Bağımlı” olarak damgalananlara duyulan, en başta devletin doğrudan mali yardımına ya da başka desteklerine ihtiyacı olanları hedefleyen horgörü, son kırk yıldır piyasaların kurnasızlaşması ve sosyal

<sup>4</sup> Aktaran Nina Auerbach, *Ellen Terry: Player in Her Time*, New York: Norton, 1987, s. 126.

<sup>5</sup> Eric Fromm, *To Have or to Be?* Londra, New York: Continuum, 1977, s. 87.

yardım desteklerinin kesilmesiyle el ele gidiyor. Bu gibi uygulamalar tüm dünyada eşitsizliğin artmasına yol açtı. Bütün bunlar “tırnaklarıyla kazımış adama” -bugünlerde pekâlâ çok başarılı kadına da-, o muzaffer neoliberal özneye “kazanana” gösterilen hürmetin sürmesinde ve “kaybedenler”in sızlanması olarak görülüp bir kenara bırakılan şeylere pek zaman harcanmayıp hiç sabır gösterilmemesinde de yankısını buluyor.

Bir yanda bireysel bağımsızlığın yüceltilmesi, diğer yanda insanların bağımlılığının kabul edilmesi arasındaki bu gibi çatışmalar hiç de yeni değil. Birçoklarının dikkatini çektiği üzere yetişkinlikte tam özerkliğe yapılan vurgu, liberalizmin öncüsü olarak bilinen John Locke’un düşüncesinin merkezinde yer alır. Locke yazılarında bireysel özgürlüğün koşullarını ortaya koymuş ve onu “insanların doğa kanunlarının sınırları içinde uygun gördükleri biçimde, izin almaksızın ya da başka birinin iradesine bağlı olmaksızın, eylemlerini düzenleme ve gerek mülklerinden gerek kişilerden vazgeçmekte tam özgür olma halini” olarak gördüğünü yazmıştı.<sup>6</sup>

Ondan bir asır sonra Batı felsefesinin başka bir kilit düşünürü Immanuel Kant, insanların “*kendi* anlayışlarını kullanma cesareti göstererek”, “bir başkasının kılavuzluğu olmaksızın” akılcı düşünebildiklerini kendilerine kanıtlayarak çocukluk toyluklarından çıkmaları gerektiğine yaptığı vurguyla Locke’un düşüncelerini yankılamıştı.<sup>7</sup> Tümünüyle kendine dayanan bireyi alkışlayan bu nakarat özel mülkiyet ve modern yurttaşlık düşünceleriyle bağlantılıdır.

---

<sup>6</sup> John Locke, *Two Treatises of Government*, 1690, “Of the State of Nature”, ikinci bölüm, dördüncü kısım, birinci satır.

<sup>7</sup> Immanuel Kant, “An Answer to the Question: What Is Enlightenment?” (1784), *Practical Philosophy: The Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant* içinde, Çev. ve der. Mary J., Gregor, New York: Cambridge University Press, 1999.

Ne var ki yetişkinliğim boyunca çok farklı görüşlerle karşılaştım. Bu görüşleri en açık dille ifade edenler bu bağımsız benlik kavramlarına bağlılığı yıllar boyunca kuvvetle sorgulamış feminist filozoflardı. Bu araştırmacılar kırılganlığımızın ömür boyu sürdüğü kabullünü temel alan alternatif felsefi geleneklere dayanıyorlardı.

Kantçı geleneğe ilişkin en güncel feminist eleştirilerden birinde İtalyan filozof ve feminist düşünür Adriana Cavarero burada söz konusu olan benlik modelini, “homo erectus”un iki ayak üstünde dik duran erkekliği olarak tanımlıyor. Kadınlar daha yumuşak, daha özenli olduğu düşünülen “eğilimleri”yle erkeklerde çocukluk halleri olarak gördükleri bağımlılık ve itaate dönüş korkuları uyararak, onların ilkeli özerkliği ve bağımsızlığına her zaman bir tehdit oluşturmuştur. Cavarero “eğilim” (*inclination*) sözcüğünün etimolojik olarak Yunan felsefesinden geldiğini ve Yunancada “inc-line” sözcüğünün eğilme, kişinin *alçılması* anlamına geldiğini ı̇ret eder.

Tarih boyunca ezici çoğunluğu erkek olan filozoflar -belki de özellikle- kendilerinin sevgi ve arzuyu ifade etme ve kabul etme ihtiyacı da dahil başkalarına duyulan bu gibi ihtiyaçlara tedirginlikle bakmıştır. Cavarero’nun gözlemine göre başkalarına duyulan ihtiyacın kabul edilmesi erkeklerin “benmerkezci dikeyliği”ni bozar. Üstüne üstlük erkeklerin bağımlılığı sembolik olarak inkâr etmesine meydan okudukları gerekçesiyle potansiyel tehlike olarak görülüp tarih boyunca suçlananlar da geleneksel olarak erkekler kadar akılcı bulunmayan kadınlar olmuştur. Kadınlar genel olarak tehlikeli cinsiyet olarak görülüyorsa, olgun erkeklige ilk ya da başlıca tehdidin somutlaşmış hali de annelerdir.

Felsefi soyutlamalardan son derece somut düzleme inen Cavarero ayrıca şunları söyler: “Kant anneleri, çocukları ya da dadıları sevmeyen ve çoğu erkek filozof gibi ağlayan çocuklardan hemencecik

rahatsız olan müzmin bir bekârdı.”<sup>8</sup> Bu konuda hiç de yalnız değildi, zira asırlar boyunca erkeklerden aynı şeyi duymuşuzdur. Örneğin olmaya özlem duyduğu yazar olamayacağını çoktan anlamış olan Cyril Connolly 1938’de bizi şöyle uyarmıştır: “İyi sanatın salondaki bebek arabası kadar kasvetli bir düşmanı yoktur.”<sup>9</sup>

İnsanlık halinin temeli olarak görülmesi gereken şey özerklik ve güç iddiası değil, ilişkisellik ve kırılğanlığın doğrulanmasıdır. Cavarero belki biraz daha gösterişli bir dille diğer feminist filozofların izinden giderek annelik bağının genel olarak ilişkiselliğe değer vermenin önemine bir örnek olabileceğinin altını çizer: “Anne-lik eğilimi topluluğun çekirdeğini yeniden düşünmeyi amaçlayan farklı, daha yıkıcı ve devrimci bir geometrinin modeli olarak iş görebilir.”<sup>10</sup>

*Inclinations*, (kıskançlıkla yerilmediğinde) çok saygı duyulan diğer bir feminist filozofun, Judith Butler’ın bir deneme seçkisinden on yıl kadar sonra yayımlanmıştı. Butler *Kırılğan Hayat*’ta<sup>11</sup> yükselen küresel şiddet karşısında her zaman ilk olarak “kaçınılmaz karşılıklı bağımlılığımızı” kabul etmemiz gerektiğini savunuyordu.<sup>12</sup> Ortak kırılğanlığımızı teslim etmemizin, ortaklığımızın akıl yürütme yetimizden çok ıstırap çekme potansiyelimizde yattığını söylediğini ileri sürüyordu. İşte bu nedenle, yalnızca zayıf ve kırılğan olarak tanımlanagelen kadınlar ve çocukların değil, hepimizin bakıma ve korumaya ihtiyacı var.

<sup>8</sup> Adriana Cavarero, *Inclinations: A Critique of Rectitude*, çev. Amanda Miner-vini ve Adam Sitze, Stanford: Stanford University Press, 2016, s. 2, 3, 15.

<sup>9</sup> Cyril Connolly, *The Enemies of Promise*, Londra: Andre Deutsch, 1938, p. 110.

<sup>10</sup> Cavarero, *Inclinations*, s. 131.

<sup>11</sup> Eserin Türkçesi için bkz. Judith Butler, *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*. Çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis, 2005. – ed.n.

<sup>12</sup> Judith Butler, *Precarious Life*, Londra: Verso, 2004, s. xiv, 42–3.